

MMO VE EMO'DAN BAKAN GÜLER'E ZAM YANITI:

“ZAM YAĞMURUNUN ARDINDA YANLIŞ ENERJİ POLİTİKALARI VAR”

Makina Mühendisleri Odası (MMO) ve Elektrik Mühendisleri Odası (EMO), 6 Kasım 2008 tarihinde yaptıkları ortak basın toplantısı ile doğal gaz ve elektrik fiyatlarına yapılan zamlara dair ayrıntılı bilgileri kamuoyu ile paylaştılar. MMO Yönetim Kurulu Başkanı Emin Koramaz ve EMO Yönetim Kurulu Başkanı Musa Çeçen'in birlikte düzenledikleri basın toplantısında, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Hilmi Güler'in “odaların yanlış hesap yaptığına” yönelik açıklamalarına tepki gösterilerek, elektrik ve doğal gaza yapılan zamlar konusunda ayrıntılı bilgi verildi.

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Hilmi Güler, 3 Kasım günü BOTAŞ Genel Müdürü Saltuk Düzyol ile birlikte düzenlediği basın toplantısında, yapılan zamların petrol ve döviz kurundaki artışlara dayalı olarak, "Maliyet Bazlı Fiyatlandırma Mekanizması" uyarınca yapıldığını söyleyerek, elektrik ve doğal gaz zamları ile ilgili açıklama yapan biz meslek odalarını eleştirmiştir.

Sayın Bakan, neredeyse bütün kamuoyunu eleştirdiği konuşmasında, "Zaman zaman bizi üzen, özellikle hesap kitap bildiğine inandığımız Mühendis Odaları, burada rakamları maalesef yanlış veriyor. Mühendislerin işi hesaptır, doğru hesaptır. Fakat burada yanlış hesap yapıyorlar. Biraz Elektrik Mühendisleri Odası, son zamanlarda Makina Mühendisleri Odası'nın değerlendirmelerini yanlış buluyorum. Gelsinler bu hesapları birlikte gözden geçirelim" demiş, ancak bizlerin hangi hesabı nasıl yanlış yaptığımızı belirtmemiştir. Sayın Bakan bizimle de kalmamış, TOBB Başkanı için de "bu tür değerlendirmeler yapıyor" demiştir.

Güneş Balçıkla Sıvanmaz

Sayın Bakan, enerji zamlarına tepki gösterenleri hedef alarak; zamların üstünü örtmek, tartışmayı başka boyutlara taşımak istemektedir. Zam yağmurunun yarattığı dikenli ortamda, Sayın Bakan “dikensiz doğal gaz bahçesi” görmek istemektedir. Bakan’a göre herkes yanlış hesap yapmaktadır. Ancak kendileri de bugüne kadar bir kez bile zam hesabını açıklamamışlardır. Hesap verme koltuğunda oturanların hesap sormaya kalkması hükümetin bugüne kadar sürdürdüğü yönetim anlayışının bir yansımasıdır. Onu bunu suçlamaya gerek yoktur. Vatandaş faturasında zaten neyin ne olduğunu görmektedir. Dolayısıyla Sayın Bakan’a önerimiz kamuoyunun sesine kulak vermesidir.

Zam Yağmurunun Ardındaki Yanlış Enerji Politikaları

Sayın Bakan son elektrik ve doğal gaz zamlarını “uluslararası piyasa kuralları, özel fiyatlandırma tekniği” ve “kârsız” sattıkları iddiası eşliğinde “zarar etmemek” gerekçelerine bağlamıştır. Oysa sorun daha derinlerde ve enerji politikalarının bütününe ilişkin yanlış ve zafiyetlerden kaynaklanmaktadır. Şimdi öncelikle, rakamlardan da önce, şu temel saptamalara dikkatinizi çekmek istiyoruz.

Bugünkü uygulama, Sayın Bakanın da belirttiği “Maliyet Bazlı Fiyatlandırma Mekanizması” yöntemiyle otomatik zam şeklindedir. Bu uygulamaya, IMF ve AB’ye verilen taahhütler uyarınca doğal gazda aylık, elektrikte üç aylık dönemlerle zam yapılması şeklinde yaz aylarından beri başlanmıştır. Doğal gaz ve elektrik fiyat artışları ile Türkiye’de enerji ile ilgili sorunların tamamı, kamusal planlama, kamusal üretim ve yerli kaynak kullanımını reddeden dışa bağımlı politikalarından kaynaklanmaktadır.

Sorunun bu boyutlara ulaşmasının temel nedeni, kamusal bir hizmet olan enerji üretiminin basit bir piyasa faaliyeti olarak görülmesi, stratejik bir planlama anlayışının olmamasıdır. Son 25 yıldır uygulanan IMF ve Dünya Bankası yanlısı özelleştirme ve serbestleştirme politikaları ile enerji alanlarındaki kamu kuruluşlarının parçalanması, küçültülmesi, işlevsizleştirilmesi ve özelleştirilmesidir. İthal doğal gaza dayalı elektrik enerjisi üretim tesislerinin teşvik edilmesi, doğal gaz santrallerine verilen ticari taahhütler nedeniyle linyit yakıtlı santrallerimizin ve hidroelektrik santrallerimizin gerekli iyileştirme, kapasite artırımı, bakım ve onarım çalışmalarının yapılmamasıdır.

Kamunun enerji yatırımlarından çekilerek, zengin linyit rezervlerimizin ve hidrolik kaynaklarımızın değerlendirilmemesi ve bu alanlara yatırım yapılmamasıdır. Rüzgâr, jeotermal, güneş gibi yeni ve yenilenebilir enerji kaynaklarımızın yeterince değerlendirilememesidir. Enerjinin etkin ve verimli kullanımı konusunda gerekli önlem ve teşviklerin yetersizliğidir.

Bu politikalarla ülkemiz yüksek düzeyde petrol ve doğal gaz ithalatına bağımlı kılınmıştır. Doğal gazda yapılan uluslararası bağlantılarda da hatalı tercihler yapılmış ve yüksek fiyatlarla ve ülkemiz çıkarları aleyhine hükümler içeren sözleşmeler imzalanmıştır. Bu olgularla birlikte ithal kömür alış ve satış maliyetleri, elektrik üretiminde doğal gazın payının çok yüksek oluşu; elektrik üreten doğal gaz santrallerine tanınan alım garantileri dolayısı ile daha düşük maliyetli üretim yapabilen kamu santrallerinin düşük kapasitede çalıştırılması; en çok doğal gaz kullanıcısının bulunduğu Ankara, İstanbul, İzmit’te kentsel gaz dağıtım şirketlerinin birim hizmet ve amortisman bedellerinin di-

ğer kentlere göre yüksek tutulması da sürekli fiyat artışlarında bir etken olmaktadır.

Petrol fiyatlarındaki düşüşe karşın döviz fiyatlarındaki artışlar da artık bir faktör olarak devreye girmiş ve iktidar bu yakıcı gerçeklere karşı zamanında yeterince önlemler almamıştır.

Enerji fiyatlarının bu derece yüksek olmasının bir diğer önemli nedeni de devletin vergi gelirlerinin hemen hemen yüzde 20’sini sadece enerjiden temin edecek bir politikanın yıllardır uygulanması sonucunda nihai tüketicinin “kümesteki kaz” yerine konulmasının bir gelenek haline gelmesidir.

Isınma ve aydınlanmaya dair hizmetlerin bir kamu hizmeti olması gerektiği yaklaşımından uzaklaşarak, özelleştirmeler eşliğinde kamu kurum ve kuruluşlarının küçültülmesi ile serbest piyasa mantığı kamuya da sirayet etmiş ve bu husus birazdan değineceğimiz fahiş zamlara yansımıştır.

Akaryakıt, LPG ve özellikle doğal gaz, elektrik ve kömür fiyatlarında yaşanan ve yaşanacak olan zam yağmurunun nedenleri bu gerçeklerde saklıdır. Sayın Bakan ise bu olgu ve gerçekler arasındaki ilişki ve bütünlüğü gözetmemektedir.

Zam oranlarını yanlış hesapladığımız konusuna gelince.

Elektrikte Durum

Öncelikle bizzat Hükümet açıklamalarıyla elektriğe yapılan zamlarda, fonlu fiyat; fonsuz fiyat; dağıtım, iletim ve perakende hizmet giderleri artışlarının yansıtılıp yansıtılmaması gibi teknik ayrıntılarla yeterince karmaşa yaratılmıştır. Yılbaşında elektrik dağıtım, iletim ve perakende hizmet giderlerine zam yapılmasına rağmen, bu zammı dahil etmeden elektriğin çıplak fiyatına yapılan zammı açıklayan Hükümet, Temmuz 2008 zammında bu kez çıplak elektrik fiyatına yapılan zammı düşük göstermek için bu dönemde iletim, dağıtım ve perakende hizmet bedellerine artış yapılmadığı için bu bedelleri dahil ederek yapılan zammı açıklamayı tercih etmiştir. Ekim 2008 tarihinde ise otomatik fiyatlandırmanın ilk uygulaması olması nedeniyle hükümet kanadından açıklama dahi ya-

pılmamıştır. Ekim 2008 zammı, teknik bir hesaplamanın yansımaları gibi Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu (EPDK) kararı olarak basında yer bulabilmiştir.

Sayın Bakan daha önce TBMM Genel Kurulu'nda da tarife çeşitlerinden söz ederek zammın ilişkin hesapların yanlış olduğunu ileri sürmüştür. EMO ve MMO tek tek tarifeler bazında zam hesabını yapabilecek kadar matematik bilen mühendislerin meslek örgütleridir.

Bu hesaplama öyle müthiş formüllerin, hesap sistemlerinin kullanılmasını gerektirmeyecek kadar açık orantısız bir denklem hesabıdır. Nitekim gazeteciler de bu hesabı yapabilmekte, EMO veya MMO açıklama yapmadan zam oranlarını haberleştirebilmektedirler. EMO'nun yaptığı, asgari yaşam standardına göre 4 kişilik bir ailenin ortalama tüketimini baz alarak bir ailenin elektrik faturası hesabını; dağıtım, iletim, perakende hizmet bedeli, fon ve vergiler dahil olarak ortaya koymaktır. EMO bizzat Resmi Gazete'de yayımlanan tarife kararları üzerinden hesap yapmaktadır. EMO'nun hesaplarının Hükümet'e çok dokunmasının temel nedeni, zam kararlarını bir kâğıt parçası ya da farazi bir oran olmaktan çıkarıp halkın cebini nasıl yaktığını ortaya koymasından kaynaklanmaktadır.

OECD enerji fiyatları endeksi de Türkiye'nin içinde bulunduğu zam fırtınasını açıkça göstermektedir. Sanırsız sa-

yın Bakan, OECD'nin de yanlış hesap yaptığını ileri sürmektedir. OECD'nin ekim ayı sonu itibarıyla enerji fiyatları endeksini de sizlere ayrıca sunuyoruz.

Tek tek tarife türlerini burada anlatmak mümkün değil. Ancak tek tek tarife türleri bazında gelen zamların hesabını siz gazeteci arkadaşlarımıza ekte ayrı bir dosya olarak sunuyoruz. Burada yalnızca konutlara gelen elektrik zamlarını sözlü olarak ortaya koymak isteriz.

1 Ocak 2008 itibarıyla 1 kilovat saat elektrik başına iletim bedeli 0.374 Ykr'den 0.421 Ykr'ye, dağıtım bedeli 1.636 Ykr'den 2.145 Ykr'ye, perakende hizmet bedeli 0.152 Ykr'den 0.159 Ykr'ye çıkarılmıştır. Çıplak elektrik fiyatı ise 10.244 Ykr'den 12.105 Ykr'ye yükseltilmiştir.

Böylece fon ve vergiler hariç 1 kilovat saat elektriğin fiyatı 12.406 Ykr'den 14.831 Ykr'ye ulaşırken, Enerji Fonu, TRT Payı, Belediye Tüketim Vergisi ve KDV dahil fiyat ise 15.81 Ykr'den 18.90 Ykr'ye varmıştır. Görüldüğü gibi her şey dahil 1 kilovatsaat elektriğin fiyatı yüzde 19,55 zamlanmıştır.

Hükümet 1 Temmuz 2008'den geçerli olmak üzere de çıplak elektrik fiyatını 12.105 Ykr'den 15.219 Ykr'ye çıkararak, yüzde 25,7 zam yapmıştır. Böylece 1 kilovat saat için ödenen her şey dahil bedel, 18.90 Ykr'den 22.87 Ykr'ye ulaşmıştır. Bu kez dağıtım, iletim ve perakende hizmet bedelleri artırılmadığı için her şey dahil 1 Temmuz 2008 zammı yüzde 20,99 olmuştur.

"Maliyet Bazlı Fiyatlandırma Mekanizması" adı altında 1 Temmuz 2008'de yürürlüğe konulan otomatik zam uygulamasının ilk yansımaları da 1 Ekim 2008 tarihinde gerçekleşmiştir. Böylece 1 Ekim 2008 tarihinde çıplak elektrik fiyatı 15.219 Ykr'den 16.846 Ykr ile yüzde 10,7 olmuştur. Böylece 1 kilovat saat elektrik için her şey dahil ödenen bedel; 22.87 Ykr'den 24.69 Ykr'ye yükselmiştir. Her şey dahil 1 Ekim 2008 zammı yüzde 7,94 olmuştur. Bu durumda dağıtım, iletim ve perakende hizmet bedellerinde artışa gidilmemesinin yanında faturaları etkileyen yeni yasal düzenleme etkili olmuştur. 9 Temmuz 2008 tarihinde kabul edilen 5784 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun

SON 1 YILIN BOTAŞ DOĞALGAZ FİYATLARI (2007 Aralık Ayına Göre Maliyet Artışları Karşılaştırması)

	2007 Aralık	2008 Ocak	2008 Temmuz	2008 Ağustos	2008 Ekim	2008 Kasım
ÖTV Dahil KDV Hariç (YTL/m ³)	0.458862	0.498090	0.540848	0.644418	0.674867	0.835814
ÖTV-KDV Dahil (YTL/m ³)	0.541457	0.587746	0.638201	0.760413	0.796343	0.986261
Toplam Artış %		8.55	17.87	40.44	47.07	82.15

kapsamında bazı fon ve vergi kesintilerinin bu bedellerin dahil olduğu fiyat üzerinden değil, çıplak elektrik fiyatı üzerinden kesilmeye başlaması nedeniyle, çıplak elektrik fiyatına yapılan zam daha düşük bir zam olarak faturaya yansımıştır.

Sonuç olarak; 1 Ocak 2008–1 Ekim 2008 dönemi itibarıyla elektrik fiyatlarına üç kez yapılan zam sonucunda, 1 kilovat saat elektriğin çıplak bedeli yüzde 65, her şey dahil bedeli ise yüzde 56,13 artmıştır.

Otomatik fiyatlandırma mekanizmasına göre 1 Ocak 2009–31 Mart 2009 tarihleri arasında geçerli olacak elektrik fiyatlarını bizzat Hükümet belirleyecektir. 1 Ekim 2008 tarihinden itibaren geçerli olan elektrik fiyatlarına; TETAŞ'ın 1 Ekim 2008 tarihinden itibaren yaptığı yüzde 34'lük zam ile BOTAŞ'ın elektrik üreticilerine yönelik tarifesinde yaptığı 1 Ekim 2008 tarihinden itibaren geçerli olan yüzde 4,9 ve 1 Kasım 2008 tarihinde yaptığı yüzde 23'lük zam henüz yansıtılmamıştır. Ayrıca elektrik üretiminde dengeleme ve uzlaştırma adlı karaborsadan gelen fiyat artışları ve doğal gaz dışında kömür fiyatlarında yaşanan artışların da elektrik maliyetlerini artırıcı etkisi olduğu gibi, EPDK'nın iletim, dağıtım ve perakende hizmet bedellerinde artışa gitmesi de söz konusu olabilecektir. Bu artışların hangi ölçüde gerçekleşip gerçekleşmeyeceği bilinmemekle birlikte, 2009 yılı programına göre elektrik fiyatlarına ocak ayında yapılacak ayarlamayı Hükümet'in belirleyecek olması aslında vatandaş açısından sonucu değiştirmeyecektir. Doğal gaz zamları elektrik fiyatlarına yansıtılsa da yansıtılmasa da vatandaş bu faturayı bir şekilde ödemek zorunda kalacaktır. Faturalara yansıtılmaması durumunda Hazine üzerinden vergi gelirleri aracılığıyla yine bu faturayı halkın ödemesi söz konusu olacaktır.

Doğal Gazda Durum

Son 11 aylık dönemde, konut/iş yeri vb. tüketicilere uygulanmak üzere BOTAŞ'ın dağıtım şirketlerine uyguladığı doğal gaz satış fiyatları aşağıdadır.

Doğal gazdaki gerçek fiyat artışı ve oranı, tabloda görülen zamlara, doğal gazın tüketicilere ulaştığı net fiyat üzerinden ve ÖTV+KDV de eklenerek hesaplanmalıdır. Tabloda belirtilen zam oranlarını hesaplamak için ise mühendislik eğitimi almaya gerek yoktur. Dört temel aritmetik işlemi bilmek yeterlidir.

1 Kasım'da MMO'nun yaptığı açıklamada son zammın yüzde 23,85; 2008'de yapılan toplam beş ayrı zam sonucunda gerçekleşen doğal gaz fiyat artışının ise 11 ayda yüzde 82,15 oranına ulaştığı kesinlikle doğrudur.

Ayrıca Ankara, İstanbul, İzmit gibi gaz dağıtımında özelleştirme yapılacak olan kentlerde gaz dağıtım şirketlerinin uyguladığı 5,5 cente kadar varan "Birim Hizmet ve Amortisman Bedelleri" de eklendiğinde, doğal gaz satış fiyatı metreküpte 1.07 YTL/m³e ulaşmaktadır.

Bu hesap üzerinden kombi ile ısınan bir ailenin aylık doğal gaz gideri ayda en az 133,3 YTL, yıllık gideri ise 1.500 m³ üzerinden 1.600 YTL olacaktır. Bu rakam asgari ücretle yaşamaya çalışan bir ailenin yıllık gelirinin yüzde 22'sine tekabül etmektedir.

Bu rakamlar en az/en alt seviye kullanım itibarıyla verilmiştir. Yoksa yalnızca burada bulunan sizler ve bizler, yani doğal gaz tüketicileri olarak, bırakalım bu yıla ilişkin verdiğimiz rakamı, geçen yılki doğal gaz giderlerinin bile çok daha fazla olduğunu biliyoruz. Sayın Bakanın ailelere aylık ne kadar doğal gaz kullanımını hangi mühendislik hesabıyla uygun gördüğünü ise merak ediyoruz.

Fiyatlar Düşecek mi?

Diğer yandan doğal gaz fiyatlarının muhtemelen önümüzdeki 6 ay içinde düşeceği ima edilmektedir. Bu durum kış aylarında, yani tüketimin yüksek olduğu dönemde yurttaşımıza zamlı tarifeden ödeme yapma zorunluluğu anlamı taşımaktadır. Yaz aylarında doğal gaz fiyatlarındaki düşüşün ise tüketimin tamamen azaldığı bir döneme denk getirilmesi suretiyle aslında vatandaşa bir katkı sağlamayacağı bilinmektedir.

Tüm uyarılarımıza karşın iktidarın doğal gazla dayalı politikalarından şikâyet etmeye hakkı yoktur. Doğal gaz alanında şişirilmiş tahmin ve projeksiyonlara dayalı anlaşmalardan yakınan iktidar şimdi doğal gaz santral açılışları yapmaktadır.

TEİAŞ verilerine göre 2006 yılında elektrik üretiminin yüzde 45,8'i doğal gazdan sağlanırken, 2007 yılında bu oran yüzde 49,6'ya yükselmiştir. Bu yılın ilk 9 ayı itibarıyla da elektrik üretiminde doğal gazın payı yüzde 47,3 olmuştur. Yani 152 milyar 227 milyon kilovat saatlik brüt elektrik üretiminin 72 milyar 45 milyon kilovat saatlik bölümü doğal gazdan sağlanmıştır.

Gelinen noktada ise doğal gaz bağımlılığının azalması bir yana elektrik sıkıntısı karşısındaki acil çözümün yine doğal gazla sağlanacağı ve elektrik üretimindeki doğal gaz bağımlılığının artacağı görülmektedir. Doğal gaz santrallerinin kısa sürede devreye alınması görünen gerekçe olmakla birlikte, temel neden elektrik alanının plansızlığı ve özel sektörün inisiyatifine terk edilmiş olmasıdır.

Öte yandan 10 Mayıs 2005 gün ve 5346 sayılı Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Elektrik Üretimi Amaçlı Kullanımına İlişkin Kanun'un 7. maddesinin son paragrafında; "Yeterli jeotermal kaynakların bulunduğu bölgelerdeki valilik ve belediyelerin sınırları içinde kalan yerleşim birimlerinin ısı enerjisi ihtiyaçlarını öncelikle jeotermal ve güneş termal kaynaklarından karşılamaları esastır" şeklinde düzenleme yer almasına karşın, köylere kadar uzanan doğal gazla bağımlılık ülke politikaları ile açıklanamaz. Güneşlenme zengini ülkemizde İmar Yasası'nda yapılacak düzenlemelerle yeni yapılarda yalıtımı zorunlu kılacak uygulamaların yanı sıra ülkenin dört bir yanında altımızda kaynayan jeotermal kaynakları kullanarak dışa bağımlılığı azaltmak yerine, ülkemizi ve insanımızı doğal gazla mahkûm etmeye kimsenin hakkı yoktur.

Son Sözü

Yukarıda açıklanan nedenler dikkate alınarak bir an evvel enerji alanının masaya yatırılıp, zaten krizde olan enerji sektörünün küresel kriz ortamında daha da batağa saplanmaması için ivedi çözümler üretilmesi gerekmektedir. Demokratik bir planlama eşliğinde, "Yerli, Yeni ve Yenilenebilir Enerji Kaynaklarına Dayalı Ulusal ve Kamusal Bir Enerji Politikası" uygulanması ve enerjinin verimli kullanımının teşvik edilmesi durumunda enerjideki dışa bağımlılığımızı büyük ölçüde azaltılabilecek ve giderek ortadan kaldırılabilecektir.

Hükümet'e ve Sayın Enerji Bakanı'na zam hesabı konusunda bizlerle polemige girmek yerine enerji alanında ciddi bir hesap kitap yapmalarını öneririz. Anlaşılan o ki Sayın Bakan, kadrolaşma ortamı içerisinde yetkin kadrolardan da yoksun kalmıştır. Mühendis örgütleri olarak yalnızca zam hesabı yapmadığımızı, bu zammın gerekçelerini de irdeleyerek çözüm yollarını araştırdığımızı, bu konuda Sayın Bakan'a da yardımcı olabileceğimizi burada belirtmek isteriz.

Musa ÇEÇEN

TMMOB

Elektrik Mühendisleri Odası

Yönetim Kurulu Başkanı

Emin KORAMAZ

TMMOB

Makina Mühendisleri Odası

Yönetim Kurulu Başkanı